List 33. **NOVICE** Tečaj XLIX.

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsak petek ter stanejo v tiskarni prejemane za celo leto 3 gld., za pol leta 1 gld. 50 kr. in za četrt leta 80 kr., — po pošti prejemane pa za celo leto 3 gld. 50 kr., za pol leta 1 gld. 75 kr. in za četrt leta 90 kr. — Za prinašanje na dom v Ljubljani se plača na leto 40 kr. Naročnino prejema upravništvo v Blasnikovi tiskarni. — Oglase (inserate) vzprejemlje upravništvo, in se plača za vsako vrsto za enkrat 8 kr., za dvakrat 12 kr., za trikrat 15 kr. — Dopisi naj se pošiljajo uredništvu „Novic“.

V Ljubljani 21. avgusta 1891.

Z Dolenjskega, 18. avgusta 1891.

Kadar presojamo svojo domačo politiko in premišljujemo, ktero pot nam je ubrati, da bo našim razmeram primerna, nam je najpred dobro razločevati, za kaj nam v prvi vrsti gre, kaj je glavni namen našega političnega prizadevanja. Zato je pa treba poznati čas ter njegove zahteve in težnje t. j. vedeti, kteri politični duh navdaje druge nam sosedne narode, kterih morebiti sovražne težnje nas silijo, svoje bojne vrste postaviti tako ali tako, da se ubranimo škode.

In kaj je poglavitni predmet na dnevnem redu evropske politike? To je še zmeraj narodnostno vprašanje. Enim gre za to, da bi svojo narodnost še bolj utrdili in proslavili; drugim pa, da bi se ubranili sovražnih napadov in ohranili svojo narodnost. Med temi poslednjimi smo tudi mi Slovenci. Nam gre za narodni obstanek, za narodno svobodo. Po tej nam prežé naši neprijazni sosedje ter delajo na vse kriplje, da bi nam vzeli n a r o d n o s t. To je za zdaj j e d r o na eni strani nam sovražne, na drugi strani pa naše politike.

Kaj pa vera? Boj za vero, za versko svobodo ni na dnevnem redu evropske politike, če ravno narodnostni boj ni brez mogočnega vpliva na cerkev in vero. Tako n. pr. je Prusom na poti nemški katolicizem, Lahom papeštvo, in njih politika se ob to dvoje močno zadeva. Vender njih glavni smoter ni vera, ampak narodnost. Zlasti pa pri nas Slovencih ni verskega boja v pravem pomenu. Le od zunaj pljuska cerkvi sovražno valovje v našo deželo ter grozi s pohujšanjem, ktero razširjajo najbolj nemško- in laško-židovski časniki. Nam je torej v verskem oziru le skrbeti, da se naš narod ne pohujša.

Da za vero ni boja, kakor za narodnost, tega se do dobrega prepričamo, če si ogledamo vsakdanje prikazni v tem oziru. Tako n. pr. zvršitve ustavnih določil, ki zagotavljajo versko svobodo, nihče ne zadržuje; pač pa branijo mogočni faktorji, da se nam Slovencem ne dovoli ustavno zagotovljena narodna ravnopravnost. Tudi ni znano, da bi koga preganjali zavoljo verske pobožnosti; a koliko preganjanja so morali trpeti in ga še trpe naši rojaki zaradi narodnosti. In če pogledamo na nam sovražna društva nemškega „Schulvereina“, laškega „Pro patria“ in „Lega nationale“ ali nemške „Südmarke“, kterih končne niti drže noter v Berlin in Rim, ali ne meri vse to ne na vero, ampak naravnost na našo narodnost, če ravno se ne dá tajiti, da je pri nas posredno zadeta tudi vera, ker nas uči vsakdanja skušnja, da so naši narodni odpadniki ob enem tudi najhujši nasprotniki cerkvi in veri. Iz tega je jasno, da boj, ki ga imamo v prvi vrsti, ni za vero, ampak za narodnost, in da politika naša neobhodno zahteva urediti se in pripraviti v prvi vrsti za uspešno brambo svoje, od sovražnikov najbolj in pred vsem drugim napadane narodnosti.

Pri nas torej ni vprašanja, kaj je veče vrednosti, vera ali narodnost, temveč, kaj je za zdaj v veči nevarnosti; in to je, kamor sovražni napadi neposredno merijo, naša narodnost.

Naš boj, oziroma naša bramba, je torej v prvi vrsti narodna. Ako je pa temu tako, kar nam je menda vsem očito, potem tudi vemo, kako nam je politiko uravnati za svojo uspešno brambo.

Prvo pri vsakem boju je, združiti vse svoje moči v tisti namen, ki ga bojni načrt zahteva. Nas je malo, a sovražnikov naših mnogo, zvitih in predrznih. Le sloga in trdna narodna disciplina nam moreta pomagati do zmage. Nadalje nam je podpirati, kolikor mogoče, vse, kar nam brani, oživlja in krepi narodnost. Semkaj spadajo zlasti narodni zavodi, družbe in društva, ki so kakor utrdbe in postojanke proti sovražnim napadom. Slednjič, kedar si izbiramo zastopnike kot voditelje v tem boju, voliti je trdno narodne, delavne in spretne može, najboljše, ki jih imamo, brez obzira ali so udje katerega politiškega društva, ali pa nobenega. Z narodnimi mlačneži ali s takimi, ki niso za druzega, kakor da drugemu prostor zasedejo, nam nikakor ne bo pomagano.

Ker mnogoteri od nas gledajo na nemške konservativce, misleč, da se nam je po njih ravnati, bodi tukaj omenjeno, da so njih razmere bistveno različne od naših. Njim ne gre, ko nam, za narodnost; ta jim je popolnoma zagotovljena; oni se bore le za svoje verske nazore, prav za prav oni se branijo proti verskemu pohujšanju, ki ga provzročujejo nemški nacijonalci v svoji razuzdani borbi za narodnost, v kteri se jim zdi katoliška cerkev in katoliško prepričanje zadržek, ter zato narod z židovsko pripomočjo pohujšujejo. V tem oziru so naše razmere čisto drugačne. Nam v boju za narodni obstanek vera in cerkev ni v nobeno napoto, temveč trdna opora in pomočnica, in naša duhovščina, ko nam pomaga narodnost braniti, brani ob enem, kakor pred omenjeno, vero. Zveza med slovenskimi narodnjaki in slovensko katoliško duhovščino je torej popolnoma naravska, v skupni koristi utrjena, in na našo ločitev bo delal le tisti, kdor nam je neprijatelj, ali pa naših razmer ne pozna. Prav nobenega stvarnega vzroka ni, da bi pri nas narodnjak duhovnu in duhoven narodnjaku nasprotoval.

Ponavljati je pa treba, da je naš politični boj v prvi vrsti naroden; zatorej, kdor nam preveč vmes vpije: vera, vera je v nevarnosti, ta nas le moti in od pravega namena naše brambe odvrača. Podoben je tistim našim nemškutarjem, ki nam v enomer govore: Avstrija je prvo; dobri Avstrijanci moramo biti, kaj slovenstvo, to ni nič. In vender, ko branimo slovenstvo ter po svoji moči skrbimo, da se iz slovenskih odpadnikov ne pomnožuje laška in nemška iredenta, delamo tudi za našo Avstrijo in našo slavno dinastijo.

Torej v naši narodni borbi naše geslo: Vse za vero, dom, cesarja, ni le fraza, ampak prava, čista resnica. To prepričanje naj pa združi spet vse naše moči in odpravi izmed nas strankarski prepir, ki nas cepi in slabi, izpodkopava veljavo enim in drugim, doma in zunaj; ki je že sam na sebi pohujšljiv in katerega nasledki ne morejo biti druzega, nego nesreča za vero in narodnost.

Luka Svetec

Govor državnega poslanca gosp. Povšeta v drž. zboru pri debati o proračunu poljedelskega ministerstva.

Visoka zbornica! Oglasil sem se za besedo, da pri razpravi o državnem proračunu poljedelskega ministerstva izpregovorim o nekaterih nujnih deželnokulturnih potrebah svoje ože domovine. Govoril ne bodem o splošni kmetijski politiki. Kako naj bi se pomagalo avstrijskemu kmetijstvu in kmetskemu stanu, o tem se je že prejšnja leta mnogo dobrega govorilo. Jaz le želim, da bi besedam sledila dejanja. Tega se tem bolj nadejem, ker prestolni govor obeta, da se bode skrbelo za blaginjo kmetijstva.

V smislu prestolnega govora je visoka vlada predložila zakon, da se povekša dotacija za melijoracijski zaklad, in visoka zbornica vzprejela je danes to predlogo. Reči moram, da sem pričakoval više dotacije za ta jako važni zaklad. Avstrija je eminentno kmetijska država in ima sploh mnogo storiti za kmetijstvo, marsikaj popraviti, kar se je — odkritosrčno povedano — zamudilo. Ne sme se skrbeti le za obrt, temveč tudi za pešajoči kmetski stan je treba kaj storiti in mu pomagati. Če se trošijo milijoni za povzdigo prometa, trgovine in obrta, bi mari ne bilo opravičeno, da bi se ravno toliko trošilo za pospeševanje kmetijstva v Avstriji.

Omenil sem že, da hočem govoriti le o deželnokulturnih potrebah svoje ože domovine Kranjske. Dežela naša ima nujne potrebe in torej pričakuje pomoči iz melijoracijskega zaklada. Treba je posušiti Ljubljansko barje, obsezajoče 35000 oral, o čemer je uže govoril moj častiti rojak in tovariš, gospod poslanec Klun, pri proračunu ministerstva notranjih stvari. Poleg tega pa še brez števila voda, rek in hudournikov čaka hitre zagradbe in uravnave. Naglašam besedo „hitre“, kajti želim, da bi naše dežele ne zadele podobne nezgode, kakor so sosedno Koroško in Tirolsko. O teh nezgodah ne bodem dalje govoril, ali eno stvar bi pa poudarjal: Ko bi bili poprej zagradili in uravnali hudournike in reke po omenjenih deželah, izognili bi se bili velikim nezgodam. Vlada je izdala miljone, da popravi škodo, dočim bi se nesreče še prigodile ne bile, da so se dela za časa in prav izvršila.

Njega ekselencija gospod poljedelski minister je podpiral zelo našo deželo pri zagradbi hudournikov ob koroški meji, za kar mu bode dežela zmerom hvaležna. Nadejem se, da bode vlada povišala naposled za deset odstotkov obljubljeni državni donesek za uravnavo Mirne. Res je sicer, da Mirna ne izvira ob takih razmerah, kakor drugi hudourniki po gorenjskih planinskih krajih, vsakakor pa dela ta potok veliko škodo. Narašča nenavadno hitro, v eni uri poplavi vso dolino. Ta potok teče 22 kilometrov daleč skozi jako rodovitno dolino. Ker slednje leto večkrat poplavi travnike, poškoduje jih dostikrat tako zelo, da kmetje nič sena ne nakose. Seno, ki ga nakose, je pa oblačeno, da skoro ni živini za krmo.

To kulturno delo bi pa priporočal kmetijskemu ministerstvu tudi v interesu države, v interesu davčnega erara namreč. Ker ta potok neprestano leto za letom dela škodo, mora davčna uprava odpisavati davke. Poslednjih deset let odpisalo se je v tej mali dolini 6000 gld. zemljiškega davka, dasi davčna oblastva kaj nerada odpisujejo davke.

Nadejem se, da bode njega ekscelencija gospod poljedelski minister spoznal, kolike važnosti bi bila uravnava te vode, in jo bode torej pospeševal. Tukaj gre le še za nekaj tisoč goldinarjev, ki se še morajo dobiti. Interesenti ne morejo več plačati nego 28% vseh stroškov, proračunjenih na 140.000 gld. Ker voda vedno dela škodo, vinograde pa uničujeta peronospora in trtna uš, ubožalo je prebivalstvo uže popolnoma.

Sedaj pa mi je izpregovoriti še o drugi reki, ki je tudi v zvezi z državnim interesom. Krka dela veliko škodo v Kostanjeviškem okraji, v katerem je grajščina državnega posestva. Omenim naj, da ne poplavlja le več dni polja okrog Kostanjevice, temveč je celo po mestu mnogokrat promet mogoč samo s čolni. Pripomniti mi je tudi, da trtna uš največ škode dela v tem okraji, kjer je uže okužila 60 % vinogradov. Prebivalstvo pričakuje pridelka le od njiv in travnikov.

Ker Krka dela tudi veliko škodo verskega zaklada posestvu, nadejem se, da bodete spoznali, da je opravičena prošnja, da prevzame visoko poljedelsko ministerstvo nekaj stroškov za pripravljalna dela, načrte in projekte, po katerih se bode končno uravnala Krka. Drugo polovico je uže sklenila prevzeti dežela Kranjska.

Moj častiti tovariš, zastopnik notranjskih občin, ni prišel pri tem poglavji do besede. Zaradi tega pa jaz po njegovi želji in iz kolegijalne dolžnosti izpregovorim tudi o vodah na Notranjskem.

Najprej bodem govoril o Vipavskih vodah, ki zares večkrat prav zdivjajo. Neizmerno škodo delajo po Vipavski dolini, katera ima toliko prirodnih krasot. Stvar je tem obupnejša, ker je škoda leto za letom veča. Deset let je uže minolo, odkar sta inženerja Klemenčič in Eypert izdelala načrt za uravnavo teh voda. Kdo ima uravnati reko, o tem se je leta in leta obravnavalo. Ker je potreba bila vedno veča in je Vipavska dolina tudi zaradi raznih trtnih bolezni popolnoma obubožala, obrnilo se je prebivalstvo do deželnega zbora, da bi si ohranilo malo zemlje, katero ima. Deželni zastop se je izrekel za uravnavo voda. Kako je pa odgovorilo poljedelsko ministerstvo? Reklo je, da se na podlogi uže deset let starih načrtov ne more pogajati o državni podpori. Nočem oporekati tem nazorom visokega ministerstva, temveč le omenjam, da meni kot poslancu ni nobena žrtva prevelika, kadar gre za povzdigo kmetijstva. Kar se je zamudilo, naj se pozabi. Prosim pa nujno, govoreč iz srca prebivalstva kranjskega, da se visoko ministerstvo odloči, da pomaga uravnavati in zagrajati hudournike v Vipavski dolini. Prosim tudi, da se kmalu izvrši delni projekt, da se namreč poviša zapora ob Beli, katera napravlja veliko škode. Visoko ministerstvo je uže potrdilo projekt, in sedaj gre le še za donesek 3000 gld. Vlada naj se ozira na prošnjo deželnega zastopa in naj hitro odpošlje gozdne tehnike za zagradbo hudournikov v Vipavsko dolino, da se to delo hitro izvrši, kajti tukaj gre za to, da se ohrani uspeh dosedanjih del.

(Dalje prihodnjič.)

Politični pregled.

Domače dežele.

Inozemski in domači listi so poročali, da se bodo vršile premembe v vrhovnem poveljništvu naše vojne mornarice ter da pojde baron Sterneck v pokoj. To novico preklicujejo oficijozni listi kot neosnovano.

Časopisi zopet javljajo, da se bode v naši državni polovici ministerstvo za komunikacijske reči ustanovilo, ter imenujejo poslanca Bilinskega kot ministerskega kandidata.

Znani Gautschev odlok, vsled katerega je bilo leta 1887. odpravljenih več srednjih šol, popravlja in razveljavlja se vedno. „Wiener Zeitung“ je objavila te dni cesarsko odloko, vsled katere se imajo obnoviti viši razredi na gimnazijah v Roveredu in Kotoru ter na realki v Steyru. V Kutni Gori se bode premenila spodnja realna gimnazija v realko in potem obnovili viši realni razredi, gimnazijo v Slaneh prevzame pa država v svojo upravo. Kaj pa z gimnazijo v Kranji? Kaj smo mi Slovenci zakrivili, da ravna z nami vlada drugače, nego z drugimi. Morebiti smo pa pri vladi zato v nemilosti, ker so jo naši zastopniki dozdaj podpirali tako krepko.

Česko. — V češki razstavi se je praznoval rojstveni dan našega cesarja z izrednimi slovesnostimi. Na prostoru pred razstavo se je zbralo nad 60.000 ljudstva, ki je pelo navdušeno cesarsko pesem. Nemškim liberalcem to ni všeč. Glasilo večnega ministerskega kandidata dr. Plenerja „N. Fr. Pr.“ se jako huduje nad to patrijotično demonstracijo. Naj delajo Čehi, kar hočejo, oni ne bodo nikdar ustregli dr. Plenerju in njegovi stranki, katera ima v zakupu patrijotizem v Avstriji.

Ogrski državni zbor je zaključen ter se zopet snide 3. oktobra t. l.

Vnanje države.

Nemško. — Zarad prepovedi ruske vlade, ki ne dovoljuje izvažanja rži iz Rusije, prišla je nemška vlada v hude škripce. Vsled tega in pa vsled prav slabe letine na Nemškem poskočila je jako žitna cena in posebno dražila se rž, ki je danes na Nemškem dražja od pšenice.

Nemška ima danes jako visoko uvozno carino za žito. Uže pred par meseci se je mislilo, da bodo izdatno znižali to carino, ker je ljudstvo to zahtevalo vsled previsokih žitnih cen. Če se ni udala nemška vlada takrat splošni zahtevi, morala se bode udati zdaj, ko se ne da več prikrivati slaba letina in je vsled prepovedi ruske vlade cena žitu do 12 mark pri 10 meterskih centih poskočila.

Naš državni zbor se bode narbrž še letos posvetoval o trgovski pogodbi med Avstro-Ogrsko in Nemško. Vsak za se, Bog pa za vse, tega izreka se drži danes cel svet. Se ga bode li držal tudi naš parlament? Znižanje uvozne carine na žito od strani nemške vlade je nehalo biti za nas koncesija. Nemška bode morala to nolens volens storiti. Ni treba, da iščemo drugih koncesij. Mi moramo za to skrbeti, da se določijo više carinske tarife na industrijske izdelke, ki nam prihajajo iz Nemške da ne bode konkurenca v tem oziru prevelika za domače izdelke.

*

Srbsko. — Ministerski predsednik Pašić je izjavil, da je Srbski mnogo do tega, da sklene z Avstro-Ogrsko novo trgovsko pogodbo. Pogajanja se bodo baje začela prihodnjo jesen.

Bivši srbski kralj Milan je bil pri igri zadnji čas jako nesrečen. Razni časopisi so poročali, da se jo hotel celo usmrtiti v Parizu. Ta vest se je pa kmalu preklicala.

Rusko. — Ruski prestolni naslednik je prišel, vračaje se s svojega potovanja, dne 17. t. m. v Moskvo.

Ruska vlada je zaukazala, da bode odslej v Finlandiji ruščina uradni jezik.

Ruska vlada je prepovedala izvažanje rži čez zapadno mejo.

Belgija. — Kralj Leopold je zaukazal, da se osnuje za državo Congo narodna vojska, ki se ima nabrati med ondotnim prebivalstvom. Vojaška služba bode trajala pet let.

Francosko. — Minole dni je bil na francoskem ruski veliki knez Aleksij, kjer so ga povsod burno pozdravljali.

Govori se, da pride v Kronstadt še to jesen tudi Španjsko brodovje.

Dne 17. t. m. so se sešli generalni sveti francoski. V teh generalnih svetih, ki so razdeljeni po departementih, posvetujejo se navadno le o finančnih in gospodarskih rečeh. Večkrat smejo pa generalni sveti izreči svoje mnenje tudi o političnih vprašanjih, bodisi notranjih ali pa tudi vnanjih, kar se je pri sedanjem zborovanji tudi zgodilo, in sicer v Epinalu. Ondotnega generalnega sveta predsednik Ferry je namreč rekel, da mora z zadovoljstvom konstatovati, da je nastal na Francoskem mir ter vsled notranjega miru stalen notranji položaj. Javno mnenje, ki se je vsled nestalnosti notranjega položaja, anarhije ter vednih vladnih prememb odvrnilo od Francoske, postalo je Francoski ugodno. Francoska se je preustrojila, v njej se je uvela disciplina ter s tem povzdignila država. Tak preobrat postal je Francoski koristen. Izvestno je mislil Ferry pri teh besedah na sedanje odnošaje francosko-ruske.

Zadnji čas pišejo časopisi veliko o zdravji nemškega cesarja. Posebno trdijo francoski listi dosledno, da je nemški cesar resno in nevarno bolan. Nemški listi sicer ugovarjajo ter pravijo, da ni nemškemu cesarju drugega, nego da ga še precej boli samo noga, katero si je poškodoval, ko je padel na ladiji „Hohenzollern“. Francoski listi pa dosledno trde, da ne boli cesarja samo noga, marveč, da ga bole tudi ušesa, v katerih se mu napravljajo večkrat mehurji, katere morajo prerezovati zdravniki, kar pa provzročuje cesarju strašne muke in je zaradi tega tudi tako nervozen. Res je sicer, da človek ne sme verjeti vsega, kar pišejo francoski listi o nemškem cesarji. Ti listi so tudi o cesarjevem padci na ladiji „Hohenzollern“ pripovedovali jako čudne reči, katere se nam pa tako neverjetne zde, da jih niti ne omenjamo. Ali da je nemški cesar jako nervozen, to ve ves svet, da pa ima taka nenavadna nervoznost gotovo svoje vzroke, to pa je tudi naravno.

Narodno gospodarstvo.

Trgovska in obrtniška zbornica.

IX. Zbornični tajnik poroča, da je c. kr. vlada naznanila, da visoko c. kr. ministerstvo za notranje reči uže sedaj namerava vsled odloka z dne 5. marcija 1891. l. št. 3832 pričeti s pripravami za prvo pregledovanje nevarnostne razvrstitve, kakor se zahteva v § 14. zakona za zavarovanje zoper nezgode, četudi pregledana razvrstitev nikakor pred l. 1893. ne more zadobiti veljavnosti. V ta namen naj bi se sestavile vprašalne pole, na katere naj bi odgovorili interesentje posameznih industrijskih strok. Najprvo naj bi se pričelo z mlinarsko industrijo.

Zbornica se je obrnila do interesentov in jim poslala vprašalne pole ter je na podlogi došlih odgovorov v smislu odsekovih sklepov predložila sledeče poročilo c. kr. vladi:

Motor se je vzel kot tisto, kar določuje nevarnost za nezgode pri obratih. To se je videlo interesentom čudno, ker vsakdo lahko ve, da je motor večinoma ne le popolnoma ločen od pravih tovarniških prostorov, ampak da se prav mnogokrat nahaja v posebnih poslopjih. To velja zlasti o parnih strojih in o kotlih, kateri morajo biti v posebnih svojih poslopjih. Uže iz tega je razvidno, da motor ne more biti nevaren tovarniškim delavcem, ker nimajo opraviti po tistih ločenih prostorih, v katerih je motor, in torej jim ne more od njega pretiti nevarnost. Od tega pravila so izvzeti le tisti delavci, kateri oskrbujejo motorje. Teh pa je proti onim, ki delajo v tovarni, tako malo, da nikakor ni opravičeno, da bi to manjše število bilo merilo za nevarnost vseh delavcev in da bi se ves obrat zaradi motorja uvrstil v visok nevarnostni razred.

Če se vzame, da motor za nezgodnost vse tovarne ne more biti odločilen, potem tudi ni uvrstiti drugače enakih obratov v razne nevarnostne razrede na podlogi rabljenega motorja. Razločevati kmečke in umetne mline, ali mline za plačilo in trgovske mline, to po mnenji veščakov ni opravičeno, ker so bili stroji po kmečkih mlinih ali po mlinih za plačilo razen nekaterih, ki bodo zaradi svoje primitivnosti gotovo propadli ali bodo vsaj brez mletve, zadnja leta vsaj po glavnem bistveno zboljšani z valjarji, siti, čistilnicami itd., tako da so po svoji uredbi precej podobni velikim mlinom ter se razločujejo od njih sedaj le po večem številu in le nekoliko tudi po vrsti rabljenih strojev.

V nevarnosti so delavci po mlinih prav za prav najbolj, kadar ravnajo jermene na kamene in valjarje, pa kadar imajo opraviti s transmisijoni, vlačili in vozili.

Pri strojih, vlačilih in vozilih imajo navadno vsi mlinski delavci opravka in zatorej spadajo v eden nevarnostni razred. Drugače je, kar je bilo uže prej poudarjeno, z osebami pri motorjih, ki so večim nevarnostim izpostavljene, in zopet drugače z delavci po skladiščih in z drugimi pomagači, ki nimajo nič opraviti pri strojih ter so tudi zato malo ali celo nič v nevarnosti.

Na večo nevarnost vplivajo po mnenji veščakov mlinska poslopja sama. Delavci, ki delajo po mlinih, visokih 3, 4, 5 nadstropij, so gotovo bolj v nevarnosti, nego tisti, kateri imajo opravka po mlinih v 1 ali 2 nadstropji, ker kolikor više je poslopje, toliko teže je ljudi rešiti o požarih, razpokih itd. Tudi zaradi tega je po takih visokih mlinih nevarnejše, ker rabijo delavci vlačila in vozila, ki drže skozi vsa nadstropja.

Glede na te opomnje slovejo odgovori na vprašanja v vprašalni poli tako le.

K 1 a). Motor ne odločuje nevarnosti pri mlinih. Z ozirom na ta odgovor ni treba odgovarjati na vprašanje 1 b.

K 2.) V obče je mnenje, da ne bi bilo prav mlinov samo po njih obsegu razvrstiti.

K 2. a). Razločevanje med kmečkimi in umetnimi ali med mlini za plačilo in trgovinskimi mlini bi mlinov tudi po njih nevarnosti za nezgode ne ločilo prav, ker so mlini sedaj enako urejeni in ker ni glede nevarnosti za nezgode bistvenega razločka med omenjenimi mlini razen uže omenjenih kmečkih mlinov, v katerih ima največ eden delavec, pa še ta ne vse leto opravka.

K 2. b). Za merilo nevarnosti za nezgode bi bilo vzeti število nadstropij po mlinih.

K 2. c). Ako označimo nevarnost mlina, ki ga goni voda ali par in je v dve nadstropji, s 100, izražalo bi število 75 mlin v eno nadstropje, število 50 pritličen mlin, število 125 mlin v tri nadstropja in število 150 mlin v štiri nadstropja. Število 125 bi pomenilo nevarnost mlinov na veter in število 150 mlinov na ladijah.

K 3). Kakor je bilo omenjeno uže k vprašanju 2 a), imajo do malega vsi mlini enake stroje, t. j. valjarje in mlinske kamene. Ker oni nevarnost za nezgode najbolj odločujejo, ne bi bilo glede na notranjo uredbo mlinov delati razločka.

Za bolj nevarne bi bilo morebiti označiti le tiste mline, ki imajo vozila ali vlačila.

K. 4.) Nevarnosti, katerim so izpostavljene poedine vrste delavcev, izražale bi se z naslednjimi razmernimi števili:

1.) Delavci pri motorji	150
2.) Mlinski delavci	100
3.) Skladiški delavci in drugi pomagači . .	50
4.) Obratni uradniki	50

Ob enem si usoja zbornica poudarjati, da so bili mlini doslej uvrščeni v previsoke nevarnostne razrede in da bi bilo le prav in pravično, če bi se pri novi določitvi nevarnostnih razredov ozirali na primitivne kmečke mline ter jih ne postavili v eno vrsto z gori omenjenimi mlini.

Ker sta zbornici tudi došla odgovora od posestnika umetnega mlina v Kranji in Jaršah pri Mengši in od vojvodskega gozdarskega urada v Kočevji, čast ji je oba odgovora predložiti, ker zavzimata drugo stališče o največ točkah.

Poročevalec predlaga v imenu odseka: Častita zbornica naj poročilo odobri. — Predlog je bil vzprejet.

Poučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

232.

Vzgoja kokova; njeno uživanje v Ameriki.

Koka je grm, ki vzraste do dobrih dveh metrov visoko. Cvetovi so mu drobni in beli kakor našemu belemu trnu, a perje je jajčasto in veliko kakor naše črešnje. Na lice je temnozeleno, spodaj pa nekoliko svetlejše. Samorasla koka se nahaja po obronkih andskih v Parovanski in Boliviji, no za žvekanje jemljo samo perje od vzgojene koke. Vzgoja kokova je mnogo bolje razširjena v Boliviji nego v Peruvanski, in najbolj se ukvarjajo ž njo Indijanci plemena Ajmarskega. Ajmarci redko kedaj jedó živalsko hrano, in mora biti uže kaj posebnega, kedar zakoljejo ljubo lamo. Oni živé največ ob nekem grenkem korunu, ker po višinah, po katerih prebivajo, ne uspeva več navadni korun, ne koruza, ne ječmen, in ni čudo, da ob taki slabi hrani žvekajo po cel dan koko in da se mnogo brigajo za vzgojo te preljubjene rastline.

Središče kokove kulture je v Boliviji v pokrajini Jongas. Iz semena vzgojé tu mlade rastlinice in jih potem presadé na primerna mesta. Po visokih gorskih obronkih, koder imajo še srednjo letno toploto od 18 do 20° C., nahajajo se še prekrasni nasadi koke. Z velikim trudom je napravil tu človek ravnico nad ravnico, kakor pri nas po mnogih gorskih krajih napravljajo vinograde. Tretjega leta se razvijejo grmi uže toliko, da se more perje odtrgavati. Ako imajo nasadi ugodno ležo in ako jih je moči zalivati, obero perje po trikrat, štirikrat na leto. Ne potrgajo pa vsega perja, temveč samo ono, katero je popolnoma razvito in se lomi, kedar je človek zvija. Kedar ženske in deca potrgajo perje, potem je na solnci posušé. Na oralu se na leto dobi samo 400 *kg* posušenega perja. Posušeno perje diši kakor mlado seno, in ljudi, kateri niso koke vajeni, rada od tega duha boli glava. Dobro posušeno perje je svetlozeleno. Od vlage postane perje temno, slabejšega okusa in na trgu je precej ceneje plačujejo. V ustih perje ni zoprno, malo pogreni in podraži. Okus je dokaj slastnejši, ako se perje žveka z mrvico živega apna ali pepela.

Vlada v Boliviji je naložila davek na proizvajanje koke, in zato se zná po priliki, koliko se perja na leto nabere in posuši, v Peruvanski pa nimajo nobenega davka. V celi Boliviji donaša davek od koke na leto 630.000 gld., in zato se ve, da se na leto nabere in posuši 6,000.000 *kg* perja. V Peruvanski pa komaj 3,000.000 *kg* perja na leto nasušé. La Paz v Boliviji je središče trgovine s koko. Sem se dovažajo silni svežnji koke in na debelo prodajajo, pa tudi v manjših mestih imajo vedno po cele tovore koke na prodaj. Vso trgovino na drobno vodijo ženske, katere prodajajo po javnih krajih suho perje na vago.

Indijancu, ki živi po visočinah andskih, je v koki vsa sreča in uživanje. Nikedar ga ne srečamo brez kožene torbice, v kateri nosi posušeno perje, in brez male bučice, v kateri ima živo apno ali pepel. Peruvanci jemljejo s perjem po malo apna, a v Boliviji najraji samo pepel od nekih rastlin. Kedar se Indijancu poljubi žvekati koko, hoče jo v miru. Ako se pod bremenom poti, položi je na stran, sede mirno na tla, vrže pred se torbico in jemlje veselega obraza pero za peresom. Na obrazu mu bereš, kako je srečen, da se mu pod prsti cel svitek perja giblje. Po skrbni pripravi in po veselem obrazu sodiš, da je Indijancu žvekanje koke res prava sreča in uživanje, a ne prosta navada. Po trikrat, tudi po štirikrat na dan popusti Indijanec delo, najsi bode v rudniku ali v tvornici, z motiko v roki ali s težkim bremenom, da v miru požveka dar božji. Mej delom, hojo in jahanjem nima žvekanje koke onega pravega učinka. Vsa slast in uživanje se čuti samo ob mirovanji in lenarjenji. V debelem hladu pod gosto krošnjo se najbolje uživa koka. Tu se mirno dve, tri peresa zvijejo v svalek in v usta porinejo, iz bučice pa se s koscem suhega lesa zajme malo apna in v usta nese. Apno da koki pravo slast, a tudi napravlja, da je v ustih veliko slin. Z žvekanjem postane slina zelenkasta, pa se je nekaj požre, nekaj izpljune. Kedar iz koke neha sok lesti, potem jo pa Indijanec izbrusi in novo v usta porine. Oddihljaj, ki ga Indijanec pri vsakem delu ima, traje $^1/_4$ do $^1/_2$ ure, in v tem času more po dva ali tri svalke koke požvekati. Gospodarji v rudnikih in na velikih gospodarstvih so uvideli že davno, da zaradi svoje koristi morajo delavcem po trikrat na dan dovoliti, da se oddahnejo. Vsak indijanski delavec bi kar takoj zapustil gospodarja, ako bi mu hotel oddih vzeti ali skrajšati. Mej oddihom in žvekanjem poloti se Indijanca taka brezskrbnost, kakor da ga ne briga ves svet. Naj ga draži ali jezi kdor hoče, on ne trene z očmi. Za starega kokarja velé, da ga, kadar žveka koko, ne vznemiri najbesnejša nevihta, katera mu nad glavo kreha veje in ruje drevesa; pravijo, da mirno gleda, kedar se mu približava besna divja zver, ki ga hoče na kose raztrgati, da brez skrbi počiva tudi takrat, kedar uže plamen po posušeni pustari na okoli liže, a se ne boji, da bi se opekel ali zgorel.

Indijanci po Andah so melanholične čudi in živé zelo tožno in enolično. Obitel, ki pod isto streho stanuje, kaže tako malo mejsebojne ljubezni, kakor da člani niso iste krvi. Kedar Indijanec nima dela, stisne se v kot svoje koče ter mirno žveka koko. On je tih, a na obrazu se mu bere, kako da ga vedno neka toga mori. Ali ga boli srce za slavno prešlostjo, ali ga peče duša, ker mora gledati, kako se v njegovi domovini šepiri beli tujec, težko da bi to pogodili, ali od koke gotovo ni tako oslabel, ona mu je le še edina tolažba in veselje. Koka mu je dedščina iz starih in srečnejših časov, ko mu v zemlji ni bilo drugega gospodarja razen Boga, njó ljubi nad vse na svetu.

Tu in tam tudi kuhajo koko in jo pijó kot čaj. Pijača taka človeka ugodno razdraži. Ako je pijača močna, vzdrži človeka dolgo, da ne čuti gladu, in kedar leze v breg, ne teži ga sapa tako. No na ta način se malo koke potroši, ker jo največ žvekajo. Žvekanje napravlja iste učinke kakor pitje, samo da je pri žvekanji delovanje počasnejše in dalje traje. Žvekanje imajo za prosto in neotesano navado, katera se Evrópcem gabi, ali vender je po peruvanskih mestih mnogo belcev, kateri se vsak dan po nekolikokrat stisnejo v kot, da kakor Indijanci svojo koko žvekajo. Kdor se koke navadi, nima več moči, da bi jo pustil, in zato ni sumnje, da mora biti v njej neka posebna dražest. Strastnega prijatelja koke nazivajo „kokero“. Kedar takega kokarja popade prava strast, gre iz hiše in se skrije za več dni v gošćo, kjer v največem miru uživa koko. Pripovedajo, da taka strast prijema tudi mladino iz najboljših hiš, katera je potem zgubljena za hišo in rodbino. Pobegne ti iz mesta, zapusti najuglednejše društvo, pa se najpreje skriva v kaki indijanski vasi, a potem se umakne v gozd, kjer živi nenavadno življenje, prav po divjaško. Kadar o kom velé, da je beli „kokar“, to je toliko, kakor da so mu rekli, da je „propalica“, da je izgubljen.

Razne reči.

— Cesarjev rojstveni dan se je, kakor vsako leto, tudi letos praznoval v Ljubljani prav slovesno. Prejšnji večer je napravila godba domačega pešpolka mirozov. Dne 18. t. m. je pa naznanjalo zjutraj streljanje topov veseli praznik in vojaška godba svirala je po mestu budnico. Ob 8. uri dopoludne je bila v Latermanovem drevoredu vojaška maša, katere se je udeležila vsa garnizija. Pri glavnih delih sv. maše so vojaki streljali, z grada so pa odzdravljali topovi. Ob 10. bila je slovesna sv. maša v stolni cerkvi, katero je daroval prevzvišeni knezoškof. Navzoči so bili načelniki državnih, deželnih in mestnih oblastev in drugih korporacij, mnogo gospodov profesorjev, učiteljev in veliko občinstva. Popoldne so imeli častniki v kazini slavnosten banket, pri katerem se je napilo presvetlemu cesarju ter se je naznanila ta napitnica s streljanjem topov.

— **Gospod deželni predsednik** baron Winkler je podaril povodom rojstvenega dne cesarjevega za Ljubljanske reveže 100 gold., po 25 gold. pa tukajšnji Elizabetini otroški bolnici, otroški zavarovalnici, deški in dekliški sirotišnici.

— **Deželna učiteljska konferencija.** Dnevni red za prvi dan zborovanja, dné 1. kimovca 1891. l. ob 10. uri v mestni dvorani. 1.) Pozdrav predsednikov. 2.) Imenovanje predsednikovega namestnika. 3.) Volitev dveh zapisnikarjev. 4.) Volitev odbora. 5.) Določitev opravilnega reda za deželno konferencijo. 6.) Izročitev samostalnih predlogov voljenemu odboru v posvetovanje. 7.) O šolski higijeni. Predava gospod dr. Er. Zupanc. 8.) Določitev drugega glavnega zborovanja. Ob priliki otvoritve tretje deželne učiteljske konferencije bode ob 9. uri v cerkvi sv. Jakopa slovesna božja služba, h kateri se vabijo častiti člani deželne konferencije.

V Ljubljani dné 10. velikega travna 1891.

Predsednik: **J. Šuman,**
c. kr. deželni šolski nadzornik.

— **Krojaško-obrtno učilišče v Ljubljani.** Kakor smo vže poročali, otvoril je g. M. Kunc z dovoljenjem vis. c. kr. deželne vlade novo strokovno šolo, v kateri je našim krojačem, šiviljam in marljivim gospodinjam prilika dana, z razmerno majhnemi stroški izvežbati se v umetnem prikrojevanji moških in ženskih oblek. Ta šola je z učnimi pripomočki tako dobro oskrbljena, kakor najdražje šole na Nemškem. Pouk vrši se s podlogo slovenskih učnih knjig, kojih izvrstno sestavo so priznali najveljavnejši strokovnjaki v inozemstvu, kakor tudi naši rojaki, ki se po teh knjigah sami v prikrojanji vežbajo. „Knjiga krojaštva“ za moško stroko stane gld. 4·20, knjiga „Toaleta“ za žensko stroko pa gld. 2·60. Knjige in natančnejša pojasnila glede šole dobiti je pod naslovom M. Kunc, Ljubljana.

— **C. in kr. intendancija** 3. voja naznanja, da se bodo vršile obravnave zarad zagotovljenja kruha in ovsa za leto 1892. v preskrbovalnih postajah in preskrbovalnih magacinih: v Gradci dne 7. septembra, v Mariboru dne 12. septembra, v Ljubljani dne 14. septembra, v Celovci dne 2. septembra, v Trstu dne 17. septembra in v Gorici dne 19. septembra t. l. Vzprejemale se bodo le pismene ponudbe, ki morajo biti narejene po določenem obrazcu ter imajo zapečatene doiti zgoraj omenjene obravnavne dni vsaj do 10. ure dopoludne dotičnim c. in kr. vojaškim preskrbovalnim magacinom. Natančneji pogoji se lahko slednji dan od 8. do 12. ure dopoludne in od 2. do 4. ure popoludne ogledajo pri dotičnih c. in kr. vojaških preskrbovalnih magacinih. Zvezki pogojev se dobe proti plačilu 4 kr. za tiskano polo pri imenovanih magacinih, na željo tudi po pošti. Razglas in ponudbeni formular ogledata se lahko tudi v pisarni trgovske in obrtniške zbornice v Ljubljani.

— **Maksa vit. Guttmanna stipendij** za popotovanje v znesku 1000 gld. oddal se bode v začetku leta 1892. Pravico do tega stipendija imajo plavžarski tehniki, ki so z dobrim uspehom dovršili študije na rudarski akademiji v Ljubnu ter imajo uže vsaj eno leto plavžarske prakse.

— **Letina na Ruskem.** Z Ruskega poročajo, da ne bode tam za pšenico tako slaba letina, kakor se je dozdaj poročalo. Posebno ugoden je bil dež zadnje dni preteklega meseca, ki je po južnih gubernijah koristil neizmerno. Sicer so se pa vesti o slabi letini nanašale le bolj na rž, in nje bode res prav malo. Ne da se pa tajiti, da so vesti o slabi letini na Ruskem spekulantje hitro porabili ter da so cene pšenici in moki jako poskočile, pa se ne bodo vzdržale dolgo časa.

— **Letina na Srbskem.** Tudi na Srbskem bodo letos pridelali več in boljšega žita nego minolo leto. Dosti ga bode za domače potrebe, in lahko bodo izvozili 700.000 *q* pšenice in 500.000 *q* koruze. Manj ugodna pa bode letina za slive, katere so eden glavnih predelkov na Srbskem, Toča in gosenice so jih pokončale, ter jih bode kakih 40 % manj za izvožnjo nego lani.

— **Letina v Italiji.** Poroča se iz Rima, da bode v Italiji letošnja letina prav dobra, posebno dosti bodo pridelali pšenice, drugega žita in sadja, tudi vina bo še precej dosti. Res je sicer, da je toča z viharjem napravila v zgornji Italiji na več krajih škodo, ali splošna letina imenuje se lahko prav dobra.

— **Prebivalstvo avstrijsko-ogrsko.** Po uradnih izpiskih zadnjega ljudskega štetja šteje tostranska državna polovica 23,896.000, ogrska polovica pa 17,336.000 prebivalcev. Cela avstrijsko-ogrska država šteje torej z vojaki vred 41,341.000 prebivalcev.

— **Po zadnjem ljudskem štetji šteje Koroška** 361.008 prebivalcev, in sicer po narodnosti 254.597 Nemcev, 101.030 Slovencev, 158 Čehov, 17 Poljakov, 3 Hrvate, 96 Lahov.

— **Nečloveška mačeha.** Ivana Štibelj iz Ihana je večkrat neusmiljeno ravnala z otrokoma Francetom in Marijo. Ko je dne 8. aprila tepla zaradi neke malenkosti dečka, začela je sestra jokati. To je pa mačeho tako razkačilo, da je vrgla deklico s tako močjo ob tla, da si je zlomila nogo. Te dni je bila proti njej obravnava pri deželnem sodišči, ter je bila obsojena na šest mesecev.

— **Splošni shod čeških mlinarjev** bode v Pragi dne 8. septembra 1891.

— **Razstava drobnogledov.** Povodom tristoletnice iznajdbe drobnogleda otvorili so dne 9. avgusta t. l. v Antverpenu razstavo drobnogledov.

— **Bernardinski psi.** V New-Yorku sta poginila pred kratkim dva Bernardinska psa. Eden je bil na Angleškem kupljen za 6000 funtov šterlingov t. j. 60.000 gld.

— **Za kolke, kolkovane golice, vozne liste itd. itd.** stržilo se je v naši državni polovici v prvem četrtletji 1891. l. 4,665.049 gld., za 81.870 gld. več nego v istem času minolega leta.

— **Teža kruha.** Prav zanimiva obravnava se je vršila te dni pri sodišči v Valenciennes na Francoskem.

Nekdo je kupil pri peku kruha precej, ko je bil vzet iz peči. Kasneje ga je pa tehtal, da bi se prepričal, ako je res toliko kruha, kolikor ga je plačal. Ko je pa videl, da je bilo 190 gramov kruha manj, nego ga je naročil, sprl se je s pekom zaradi tega ter ga tožil. Pekov zagovornik je pa tožitelja pobil z njegovimi lastnimi podatki. Tožitelj je namreč sam priznal, da je tehtal kruh šele 10 ur potem, ko ga je bil kupil. To je dalo ravno zagovorniku povod, da je opozoril sodnika na naravsko posledico, da je v teh desetih urah izpuhtela iz kruha voda in da je vsled tega manj tehtal kruh, nego takrat, ko je bil vzet iz peči, za kar ni pa pek čisto nič odgovoren. Sodišče je vsled tega naročilo kemiku zvedencu, da se prepriča, koliko resnice je na trditvi zagovornikovi. Ta kemična preiskava je pa dokazala, da je 3 k/g težek hleb kruha pri 20 stopinjah temperature deset ur potem, ko je bil vzet iz peči, postal 265 gramov lažji.

— O znižanji tovorne voznine, katero je dovolilo c. kr. generalno vodstvo avstrijskih državnih železnic za leto 1891. in ki je razglašeno v naredbenem listu c. kr. trgovinskega ministerstva za železnice in brodarstvo, zvezek 7., naznanjamo, da so se v naredbenem listu št. 43 z dne 14. aprila 1891. l. točka 825 razglašena določila za pošiljatve spirita tako premenila, da se ima prvič oddaja z direktnimi tovornimi listi zvršiti pod tvrdko kake rafinerije kot pošiljateljice, in drugič, da ima pošiljatelj pri pošiljatvah v Celovec, Kranj, Ljubljano in Beljak naslednje poti določiti, in sicer:

1.) Pri pošiljatvah iz Prage (c. F. J. ž.) pot preko Budejevic-Sv. Valentina.

2.) Pri pošiljatvah iz Lieben-a (drž. žel. dr. in av. sev. zap. želez.) in Jungbunzlau-a (č. sev. žel.) pot preko Prage (c. F. J. žel.)-Budejevic-Sv. Valentina.

3.) Pri pošiljatvah iz Jungbunzlau a (av. sev. zap. želez.) v Kranj pot preko Prage (c. F. J. želez.)-Budejevic-Sv. Valentina; v Celovec, Ljubjano in Beljak pota ni določiti.

4.) Pri pošiljatvah iz Pardubic (juž. sev. nem. zvez. žel.) in Smiřic-a v Celovec, Ljubljano in Beljak pot Nemški Brod-Jedlesee, v Kranj pot preko Prage (c. F. J. žel.)-Budejevic-Sv. Valentina.

5.) Pri pošiljatvah iz Pardubic (drž. žel. dr.) v Celovec, Ljubljano in Beljak pot preko Chocena-Brna Stadlau-a - Grammat - Neusiedl-a, v Kranj pot preko Prage (c. F. J. ž)-Budejevic-Sv. Valentina.

6.) Pri pošiljatvah iz Belskega (Bielitz), Raitz-a Opave in Veličke pot preko Dunaja.

Tovorne voznine za pošiljatve iz Jungbunzlau-a v Bludenc, Feldkirch, Kranj in Wilten (ozir. Inomost), katere so razglašene v naredbenem listu št. 43 z dne 14. aprila 1891. l. točka 825, veljajo le za Jungbunzlau č. sev. želez., tovorne voznine za Lieben drž. žel. dr. veljajo tudi za Lieben av. sev. zap. želez., tovorne voznine za Pardubice žel. tudi za Pardubice juž sev. nem. zvez. žel.

„Posebna določila," katera so razglašena v naredbenem listu št. 47 z dne 23. aprila 1891, pa se preminjajo tako le:

Drugi odstavek naj se glasi: Pri razmerah, navedenih pod B., vršiti se ima oddaja z direktnimi tovornimi listi pod tvrdko kake rafinerije kot pošiljateljice, in v Bludenc. Feldkirch in Wilten (ozir Inomot) pošilja naj se, ne da bi se določila pot; pri pošiljatvah v Kranj določiti je pot preko Prage (c. F. J. žel.)-Budejevic-Sv. Valentina, pri pošiljatvah iz Kolina (av. sev. zap. žel., v Celovec. Ljubljano in Beljak pa pot preko Chocen-a Brna-Stadlau-a-Grammat-Neusiedl-a.

Budimpeštanske tržne cene z dne 19. avgusta 1891.

Pšenica gld. 10.80 do 11.15, rž gld. 10 25 do 10.50., ječmen 6 15 do 6 35, oves (novi) 6.15 do 6.30.

Kurzi na Dunajski borzi dne 20. avgusta

Papirna renta	gld.	91·35.
Srebrna „	„	91·35.
Zlata „	„	110.70.
Marcijeva renta	„	102·10.
Napoleondori (20 frankov)	„	9·40½
C. kr. cekini	„	5·63.
Nemške marke	„	58·12½

Gospodarstvo.
Poljodjeljstvo, vinogradarstvo, pivničarstvo in voćarstvo.
Cvieće i sočivo.
Stočarstvo.
Pčelarstvo.
Svilarstvo.
Ribarstvo.

(9—2) Gospodarsko-šumarska

IZLOŽBA

U ZAGREBU

od 15. kolovoza 1891. do 15. listopada

Šumarstvo.
Gospodarski obrt.
Gospodarska tehnika i graditeljstvo.
Učevna sredstva i literatura gospodarstva i šumarstva.
Kućni obrt.
Slike i umjetnine.

Izložbena lutrija sa 1001 sgoditkom. — Glavni sgoditak u vriednosti od 10.000 franaka. — Srećka 50 nč.

Odgovorni urednik Gustav Pirc. — Tisk in založba: J. Blasnikovi nasledniki.